



גיליון מספר 42 – יוני 2017

טיפים שימושיים לכתיבה - משולחנו של צוות העברית באכסניית הלשון במכללה¹

התאהבתי בה..... בלשון העברית

והפעם:

תן חיוך – על שתי דרכים ליצירת הומור בספרות הילדים הומור של סיטואציה והומור מילולי - ורבאלי מה יש בו בהומור שהוא מעלה חיוך על פנינו?!

הומור משמעו בלטינית לִיחָה. על פי תורת הרפואה היוונית העתיקה, קיימו את גוף האדם ארבעה סוגי נוזלים (homores), והמיזוג הנכון ביניהם יצר את ה"מוזג", את מצב הרוח המאוזן.

במושג "הומור" כפי שמשמשים בשפת ימינו נכללים כל האירועים והחוויות שאדם צוחק להם, כגון: הלצה – בדיחה, מהתלה, ליצנות; קומדיה – יצירה דרמתית בעלת תוכן מבדח; מאורע מצחיק, מעשה מבדח; אירוניה – גלגול קל ומוסתר; סְטִירָה – יצירת ספרות המתארת את הפגמים שבמציאות בצורה לגלגנית-עוקצנית וכו'.²

הומור של סיטואציה

זהו הומור שבו המצב 'מזמין' תגובות הומוריסטיות, ישנם מצבים שונים היוצרים הומור מסוג זה; נדגים בשתיים מן הדרכים מספרות לילדים:³

1. דמות מוכרת של מפוזר ומבולבל, כפי שיצרה לאה גולדברג (המפוזר מכפר אז"ר):

זֶה שְׁבַחְלוֹן זֹרֵחַ- / שָׁמוּ הוּא שָׁמֵשׁ אוּ יָרַח? / עַת לָקוּם אוּ עַת לִישׁוֹן? / לֹא פָתוּב עַל הַשְּׁעוֹן! //

2. היפוך היוצרות, כפי שיצר אברהם שלונסקי (אני וטלי בארץ הלמה, בארץ ההפך):

פֶּה דָגִים שָׂרְאִינוּ/ חַיִּים בְּנִבְשֵׁת; / פֶּה חֲצִים שָׂרְרִינוּ/ חוֹזְרִים אֶל הַקֶּשֶׁת; / פֶּה צִיף-צִיף הוּא שִׁינָם /
שֶׁל דְּבִים וּפִילִים, / וְהַב-הַב – דְּבוּרָם / שֶׁל גּוּרֵי חַתוּלִים; / וְגִירָף הָאֵלֶם, / הַנְּמוּד מִפְּלֶם, / פֶּה עוֹמֵד
וְנוֹאֵם / פְּאֵתוֹן שֶׁל בְּלֶעֶם. //

הומור מילולי - ורבאלי

זהו הומור המבוסס על משחקי מילים, כלומר הלשון היא המזמנת את החיוך והשחוק. נדגים בארבע מן הדרכים מיצירות ספרות לילדים:

1. שימוש במילים הלקוחות ממשלבים שונים של הלשון (משלב גבוה מאוד ומשלב נמוך מאוד – גלישה במשלב), כפי שיצר ע. הלל (ספר הקשקו-שירים):

פִּיחֶסֶה! / זָבוּב בְּמָרְק, / בְּלֶגֶן חֲרָקְרָק, / עֲכָבֵר חוֹלָה וְלֹא מְסוּרָק, / אֶבֶל הִכִּי פִיחֶסֶה זֶה גִּיוֹק, /
שְׁפַעְבְּרִית צָחָה נִקְרָא מְקָק.

¹ ד"ר עדית שר מרכזת האכסניה

² ההגדרות ממילון אבן-שושן, 2003.

³ ניקוד הדוגמות כבמקור.



2. שימוש במילים הומופוניות [מילים הנשמעות באותו אופן], כפי שכתב חנניה ריכמן:

תִּיר נֶסֶה לְהַכְנִיס/ לְאַרְץ בְּלִי הַתֵּר. / "בְּבִקְשָׁה לְהַכְנִיס!" / הַזְמִין אוֹתוֹ שׁוֹטֵר. קִמְצָן אָדִיב – נְדִיב
בְּפִיו, / אֵךְ אֵין כִּיסוֹ נִפְתַּח: / קִמְצָן יְכוּל לְהִיט אָדִיב, / אֵךְ לֹא עַד כְּדֵי "קַח!"

3. יצירת דו-משמעות, כפי שכתב חנניה ריכמן:

מְדוֹן מַחְמִיר אֶת הַמַּצֵּב: / פְּגָעִיו הֵם חֲמוּרִים, / כִּי הוּא "מַחְמִיר" אֶת נִפְגָּעָיו: / הוֹפְכֵם לְחֲמוּרִים.

4. שבירה של צירופים כבולים, כפי שיצר שלונסקי (אני וטלי בארץ הלמה, בארץ ההפך):

וּמָה שֶׁמְצַחֵק וְאֶפִּילוּ מוֹזֵר: / שְׂכַל הַיָּמִים פֶּה הוֹלְכִים לְנֶהֱר://
הַמְקוּר קַהֲלַת [א ז]: "כָּל-הַנְּחָלִים הַלְכִים אֶל-הַיָּם וְהַיָּם אֵינָנו מְלֵא".

ולסיום 'כוחו' של ההד בשעשוע, כפי שכתב חנניה ריכמן:

מעשה בהד

<p>"הד!" – חוקרהו אֵלֶיָּהוּ – "הִדְעָתָּ, אֲשֶׁר מַהוּ? מָה עוֹשֶׂה הַמְּאֹשֵׁר?" "שֵׁר... שֵׁר" – עוֹנֶה הַהֵד לוֹ – "שֵׁר!"</p> <p>"הד!" – פוֹנֶה אֵלָיו אֶפְרַיִם: "מִשְׁקָלִי עָלֶה כְּפָלִים. אֵיךְ אֶפְחִית מִשְׁקָל עָצוּם?" "צוּם... צוּם!" – עוֹנֶה הַהֵד לוֹ – "צוּם!" [...] ?דִּידִי! הַהֵד הַפַּעַם עַל הַפֶּל עֲנֶה בְּטַעַם. הַשְּׁמִיעוּהוּ גַם קוֹלְכֶם – וְנִסּוּ אֶת מוֹלְכֶם!</p>	<p>"זֶה נְכוֹן" – מוֹדֶה הַנַּעַר. "שְׁמַע! חֲרַתִּי שְׂמָה בַּנַּעַר. אֵיזָה שֵׁם בְּעֵץ חֲרוּתִי?" "רֹת... רֹת" – עוֹנֶה הַהֵד לוֹ – "רֹת!"</p> <p>הַקְּבוּצָה כְּלָה שׁוֹמַעַת תְּשׁוּבָה כָּל-כָּף קוֹלְעַת – וְכָל בּוֹ מִיַּד חוֹמֵד לְשׁוֹחֵחַ עִם הַהֵד.</p>	<p>יְלָדִים עַל רֹאשׁ-הַגִּבֵּעַ שָׁחֲקוּ בְּחִיק-הַטֶּבַע. וּפְתָאם אָמַר עוֹדֵד: "נְשׁוּחֵחַ-נָּא עִם הַהֵד!"</p> <p>עַל-פִּי-תוֹר יֵצִיג כָּל יְלָד שְׂאֵלָה לוֹ – אוֹ מִשְׂאֵלָתָּ: אִם לַהֵד אֶתְּהַ פּוֹנֶה, הוּא שׁוֹמֵעַ – וְעוֹנֶה!"</p> <p>(הילדים שואלים וההד עונה)</p> <p>מִי פְּגָעִיתִי בְּשִׁבְתָּ? ...בֵּת! – עוֹנֶה הַהֵד לוֹ – בֵּת!</p>
---	--	--

צא ולמד: מתי ילדים מסוגלים להבין הומור?

בשנתיים-שלוש כמוקדם ביותר. בחמש - יצחקו מהומור הקשור בפעולות מוטוריות, בדרך-כלל צחוק מסיטואציה קומית (סיטואציה שהם מכירים מקודם כנורמאלית ובטקסט היא נשברת). בתשע לערך מתפתח כושר ההומור הוורבאלי (מילולי), כלומר הומור התלוי באוצר המילים ובקונוטאציות הקשורות בו, במיוחד במסר הכפול. בגיל 14 לערך מסוגל הנער להבין כ-75% מן ההומור של המבוגרים. גם כאן קשורים הדברים ביחס ישר לאינטליגנציה, לאישיות ולחינוך.